

Τριμυρία
στο θέατρο

Αυτήν την κωμικοτραγική ιστορία του πλωτού θεάτρου, που τελικά μετατρέπεται σε πλωτό αναψυκτήριο, την ξέραμε από καιρό και παρακολουθήσαμε με ενδιαφέρον τα θράσος και την σπατάλη. Η ιστορία άρχισε αλλιώτικα: από το να δημιουργηθεί, δηλαδή, ένα θέατρο σ' ένα πλοίο, όπου θα παιζόταν ο «Πλούτος» του Αριστοφάνη, μάλιστα με πρωταγωνιστές κάποια γνωστά όνοματα του ΚΘΒΕ, πρώην στελέχη του. Τελικά όλα «έγιναν θάλασσα» και το θέατρο μετατρέπεται σε αναψυκτήριο και ... ΚΑΦΗ. Τέτοιες πολυέσδες φαιδρώτητες μόνο στον τόπο μας μπορούν να συμβούν, όπου το κύριο χαρακτηριστικό θα λέγαμε ότι είναι ένα είδος ρωμαϊκού καρνάβαλου, αν δεν θίγαμε, με την παραμοίωση, τον καρνάβαλο. Τα τραγικά της ιστορίας είναι ότι οπαταλιούνται εκατομμύρια (για μία ακόμη φορά από αυτοσχέδιους οργανωτές) και το κομικό είναι ότι τελικά το πλωτό θέατρο θα δίνει παραστάσεις και εκδηλώσεις μετριότητων, πληρωμένα με μεγάλα ποσά.

Και δεύτερη τριμυρία

Αλλά το πράγμα δεν μένει εκεί. Εξακολουθεί και μία άλλη πλευρά: αυτή αποκαλύπτει από διαμνηστικές άλλων ευνοήμενων των Ατελειωτών έπειτα για την εύνοια προς τους καπιτανικούς της καινούργιας οπατιάς. Όπως διαβάσαμε σε απογευματινή εφημερίδα, πολλοί διαμορφώνονται ότι οδηγούνται για το πλοίο τρώει πολλά λεφτά, περισσότερο απ' όσα τρώει εκείνοι. Και λένε: ποιο είναι αυτό οι κούριοι που παίρνουν αυτά τα λεφτά, με ποιά προιστορία; Μά κάποτε και μες ρωτήσαμε για τις «Γιορτές Ανοικτού Θεάτρου», πώς δίδονται εκατομμύρια σε νεόφυτα κωμωδία-τρα ή σε συγκροτήματα που δεν έχουν κάνει ποτέ τίποτε άλλο (λέμε και «Αιθερώπλοιο») άλλα δεν μας απάντησαν κανείς, ούτε παιδιά, φανέλες τώρα; Είστε οι πρώτοι διδάσκοντες στην μέθοδο αυτή όπου ταίριαζε, θραυνοί οι ατάλαντοι ήθοιοι εξοργίζονται για να ταλαιπωρηθούν και την τέχνη και τους παιδαρισματά τους. Αναρωτήθηκαντε ποτέ αν ελπίσταντε δικαιωμάτιστα (με ποιές περσόνες); τα εκατομμύρια του δήμου ή του περιλάλητου υπουργείου πολιτισμού; Και σκεφθήκατε ότι ίσως είναι άδικο να παίρνει τέσσε συγκροτήματα ως κάπου τόσα εκατομμύρια του χρόνου, από δύο φορές πηγάς, για να ανεβάσετε ένα ή δύο έργα, σε μέτρο επιπλέον τις περισσότερες φορές; ή αν αναρωτήθηκαντε μήπως ποιος δίνει αυτά τα λεφτά ή πόσο βάλα θα μπορούσαν να αναπληρώσουν για τις βιολογικές

Ο κόσμος της τέχνης

ΣΤΗΝ ΤΕΤΡΑΕΤΙΑ 1912-1915

Οι πρώτες θεατρικές παραστάσεις στην έλευθερωμένη Θεσσαλονίκη

ΚΟΤΟΠΟΥΛΗ ΚΑΙ ΚΥΒΕΛΗ
ΟΙ ΝΤΟΠΙΟΙ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΕΣ

Πώς ήταν η θεατρική κίνηση, ή θεατρική ζωή στην Θεσσαλονίκη στα πρώτα χρόνια της απελευθερώσεως, μετά το 1912; Θα έλεγε κανείς (ωχρή, αν άνετρεχε στις εφημερίδες της εποχής, στην «Μακεδονία», στην «Νέα Αθήναι» και σε άλλες. Οι ρεπόρτερς και οι κριτικοί της εποχής δίνουν άρκετάς πληροφορίες και κρίσεις και σχηματίζεται μία εικόνα του θέματος. Βέβαια οι εφημερίδες τότε δεν ήταν πολυσέλιδες και δεν άφηναν πολλές στήλες στα θεατρικά, στην αρχή μάλιστα δεν υπήρχε ούτε η κλασική στήλη «θεάματα», αλλά σύντομα καθιερώθηκε.

Θεατρική ζωή, θέβαια, υπήρχε και πριν την απελευθέρωση, με θέατρο που έρχονταν από την Αθήνα με ντόπιες ερασιτεχνικές προσπάθειες (πολλές από αυτές είχαν ακούει την συγκέντρωση χρημάτων για ενίσχυση των Μακεδονομάχων), αλλά και με ξένα (μελοδραματικά κυρίως) συγκροτήματα που περνούσαν κι από την Θεσσαλονίκη. Αλλά μετά την Οκτώβριου του 1912 ή επίσκεψης αθηναϊκών θιάσων αυξήθηκαν και οι ντόπιες προσπάθειες.

Ήταν φυσικά το δίλημα του 1912 δηλαδή τον Νοέμβριο και τον Δεκέμβριο ή κίνηση θα ήταν σχετικά μικρή. Έτσι την 1η Δεκεμβρίου της χρονιάς εκείνης, στο θέατρο «Εομένη», ο θίασος Πορφάνη - Παπαστεφάνου παρουσίασε το «Χορό του Ζαλόγγου», έω στις 9 Δεκεμβρίου ήλθε ο θίασος Ι. Ράλλη και στο θέατρο «Είσα Σκηνή» άρχισε να παίζει την «Γκόλφω». Για το Χριστούγεννα παχέθηκε το «Τζωτίκο ρα-βαίο».

Στα 1913

Στις αρχές του 1913 πάλι διάφορες αντιξοότητες δεν επέτρεψαν στα θέατρα να λειτουργήσουν άμεσα. Ο βαλκανικός πόλεμος και η δολοφονία του βασιλιά Γεωργίου Α' ήταν δύο από τα σημαντικότερα εμπόδια, αφού δεν λειτουργήσαν και τα σχολεία ακόμη. Στις αρχές του Απριλίου ήρθε ο θίασος της Βασιλείας Στεφάνου, ήθοισιού του «Βασιλικού» της Αθήνας, μαζί με την Αγνή Ροζάν και τον Περ. Γαβριηλίδη. Τον Ιούνιο πέρασε για λίγο ο θίασος Γ. Σαμαράκη και στις 20

τουρνούν πολλά θεάματα του είδους αυτού. Για το σκοπό αυτό πολλά καφενεία μετατρέπονταν πρόθυμα σε θεατρά, όπου συνέρεαν κυρίως άνθρωποι από τα πλάγια στρώματα και στρατιώτες. Επίσης την χρονιά εκείνη πέρασαν ένας σερβικός και ένας γαλλικός θίασος από την πόλη και παρουσίασαν διενέζικες άπερτες. Η χρονιά κλείνει με την έλευση του θιάσου της Κυβέλης στις 29 Δεκεμβρίου.

Το 1914

Η έλευση του θιάσου της Κυβέλης έδωσε μεγάλη ζωντάνια στην θεατρική κίνηση της Θεσσαλονίκης. Ο θίασος έγκαταστάθηκε στο θέατρο του «Λευκού Πύργου» και παρουσίασε πλήθος από έργα: την «Φωτεινή Σάντερ», την «Ανάσταση», το «Ασπρο και μαύρο», την «Αντιγόνη», την «Κυρία με τας καμελίας», αλλά και την «Νάρα» του Ίβεν και άλλα. Ταμειακά ο θίασος δεν πήγε και τόσο καλά, τουλάχιστον στην αρχή και οι εφημερίδες το απέδωσαν στο «τσουχερό» εισιτήριο. Αλλά και οι κριτικοί της εποχής φαίνεται πως δεν υπαδέντηκαν και τόσο επαινετικά την Κυβέλη τότε.

Την ίδια περίπου εποχή άρχισε να παρουσιάζει στο θέατρο «Εδεν» ο θίασος του Θωμά Οικονόμου, που είχε πολύ φήμη. Ήταν σπάνιο για την Θεσσαλονίκη να έχει ταυτόχρονα κοντά της δύο μεγάλα όνοματα της θεατρικής ζωής της Αθήνας. Το ρεπερτόριο του Οικονόμου ήταν πιά εκλεκτό. Πρώτο έργο οι «Βρυκόλακες» και κατόπιν «Πατέρας», «Κουρέας της Σεβίλλης», «Αμλετ», «Φόουσι», «Ραδιοσυρία και έρωσ» και άλλα. Πολλά και καλά έργα παρουσίαζαν τότε οι θίασοι. Η κριτική της Θεσσαλονίκης χαρακτήριζε τον Οικονόμο «θείο, υπέροχο, αθάνατο, εκπληκτικό».

Και τα μεγάλα όνοματα συνεχίζονται. Στις αρχές Φεβρουαρίου της ίδιας χρονιάς κατέφθασε στην πόλη ο θίασος της Μαρίας Κοτοπούλη που είχε έλθει και παλαιότερα, λίγο πριν την απελευθέρωση. Τώρα έφερνε έργα παλαιά. Από την μία Αγνή Ροζάν και τον Περ. Γαβριηλίδη. Τον Ιούνιο πέρασε για λίγο ο θίασος Γ. Σαμαράκη και στις 20

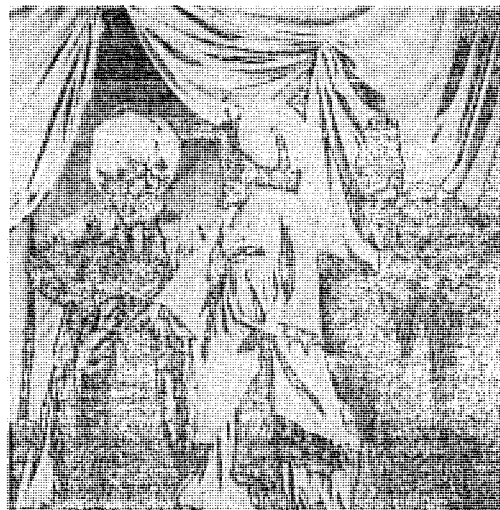
Η Κυβέλη, η οργανοπαίγτρια και ηθοποιός Μαρίας Κοτοπούλη στο θέατρο «Εδεν» το 1912 στη Θεσσαλονίκη, αλλά δούλεψε σ' αυτή και το 1962-63, στο ΚΘΒΕ

- πολύ, συγκροτήματα και, μάλιστα, είχε και κάποιους δικούς της συγκροτήματα που παρουσίαζαν έργα τους.

Μαχαίριδη και Ιωάννου, παρουσιάζοντάς το έργο «Οι κοιμητήριδες» του Α. Κουτουριού, που ζούσε στην Θεσσαλονίκη σάν ταχυδρομικός υπάλληλος. Το έργο, παρά τον τίτλο του, δεν είχε σχέση με τους αθηναίους.

Το 1915 Η επόμενη χρονιά άρχισε πάλι με παραστάσεις της Κυβέλης. Λέγεται ότι είχε γίνει πιά παράδοση κάθε Πρωτοχρονιά να έρχεται στη Θεσσαλονίκη η δημοφιλής πρωταγωνίστρια της εποχής. Οι συνεργάτες της ήταν σημαντικά όνοματα της εποχής: Βονασάρας, Ν. Παπαγεωργίου, Λεπινιάς, Μερ. Ροζάν, Ζ. Παρκευσιού, Κ. Καρανικολάου. Τα έργα: «Γυναικα νευροπάστο» και «Αθνα άμαρτωλη». Στην καλακαρινή περίοδο ο μουσικός θίασος της Νίτσας Μουστάκα - Σπ. Χαντά παρουσιάζει στην «Νέα Σκηνή» την επεωμένη «Τελευταία όπ' έλεος» όπου παίζουν η Καίτη Χαντά, μητέρα της Ηρώς, η Σοφία Κρεβάτα, μητέρα της Μαρίας, και η Εριχλίδη Σαββίδη μητέρα της Νανάς. Στην συνέχεια παίζονται και έργα πρόσας, όπως η «Φωτεινή Σάντερ» και η «Ραχή» του Ίβεν. Αλλά και την χρονιά αυτή δεν έλειψαν οι ντόπιες προσπάθειες, που ήταν και άρκετες σε αριθμό. Πρώτη ή επεωμένη στο «Πανθεσσαλονίκεια», κατά τα «Παναθήναια» που έγραφε το ζεύγος Μουστάκα. Κατόπιν ή επεωμένη του Μ. Καρακωνταντίνου «Ο νέος καθρέπτης», καθώς και ή άγνωστη συγκροτήσεως ή «Ο σαλτά της Θεσσαλονίκης». Οι επεωρήσεις αυτές κλήθηκαν τότε αίσθησαν από τον Πέτρο Ψωλόγιο. Παχέθηκαν, όμως, και άλλα έργα. Ένα από αυτά ήταν «Το Κουτούλι το πανηγύρι» του Θ. Βαλαλά, που ο κριτικός της «Μακεδονίας» Ο. Μ. έγραψε με αίσθησή της έπαινε. Η Καρακωνταντίνου παρουσιάζει και άλλα επεωρήσεις, το «Πανάρονα της Θεσσαλονίκης», που, μάλιστα, διαφημιζόταν, ως «κατάλληλη για δεσποινίδες», πράγμα που δεν είχε γίνει για τις άλλες.

Ο πρόεδρος με προσέβει ότι και το 1915 ήρθε στη Θεσσαλονίκη θίασος άπερτας - άπερτες καθώς και ότι λειτουργήσαν, όπως συνήθιζαν, πολλά θεατρά. Και, βέβαια, δεν έλειψαν και άλλοι θίασοι από την Αθήνα, που, κατά τη συνήθεια της εποχής, παρουσίαζαν και μουσικές

Μία σκηνή από την παράσταση «Υπόδουλος έρωσ» στο συγκρότημα «Αιθερώπλοιο»

«Υπόδουλος έρωσ, από το συγκρότημα «Αιθερώπλοιο».

Κάποιος θα πρέπει να μιλήσει στα παιδιά του «Αιθερώπλοιο» για την... Ρεζόνα. Πέρσι, με την πρώτη εμφάνισή του συγκροτήματος αυτού στο θέατρο κήπου, στα παλαιο πάλι των «Γιορτών Ανοικτού Θεάτρου», είχαμε διατυπώσει τις αντιρρήσεις μας για την χαμηλή ποιότητα της δουλειάς τους, αλλά τότε τουλάχιστον υπήρχε ένας συγγραφέας, έστω και σάν βάση για την αυτοσχέδιαστική άπαπερα, που, βέβαια, ήταν άποτυχημένη στα πιά πολλά σημεία της. Και είχαμε σημειώσει, αν θυμόμαστε καλά, ότι ή Εύα Παπαγεωργίου και οι άπειροι συνεργάτες της θα μπορούσαν να προσφέρουν κάτι θετικό αν μας έταίριζαν μία παράσταση κομμένα ντελ άρτε στην γνήσια μορφή της. Εφέτος, αντί να διαπιστώσουμε κάποια πρόοδο προς τη κατεύθυνση αυτή, γίνεται μάρτυρας ένας άλαλού όπου οι παράγοντες της παράστασης αποφασίζουν να υποκαταστήσουν και τον συγγραφέα. Το «Υπόδουλος έρωσ» άποτελεί πόνημα και έκτελεση των παιδιών της ομάδας και άποτελεί επίσης μιά άφορητη φλυαρία και μιά σαφή άπόδειξη του κακού που γίνεται στο θέατρο από την ήθελαν καλλιτεχνική έλευθερία, που τελικά μετατρέπεται σε άουδοσία.

Ας μη γελιούνται άλλοι οι φιλόδοξοι νέοι καλλιτέχνες (που δεν περιορίζονται μόνο στο «Αιθερώπλοιο» άτυχε, αλλά εύδοκίμοι και σε άλλες παρόμοιες ομάδες της πόλης), ότι, όφονώντας την φιλοδοξία τους και την φαντασία τους έλευθερη, θα έπιτυχουν κάτι θετικό. Στο πρόγραμμα (τά έντυπο) της παράστασης πολλά γράφονται για την κομμένα ντελ άρτε, την λαϊκότητα της, τον Καραγκιόζη κλπ. Εκείνο που σφαστάτα διαφεύγει από τους «συγγραφείς» και «ήθοισιους» της ομάδας είναι πως στα χρόνια που άνθισαν ή κομμένα ντελ άρτε στην Ιταλία υπήρχε ένα θεατρικό κενό (μετά την άρχεια τραγωδία) και άκόμη, ίσως το κυριότερο, έρχονταν ότι οι λαϊκοί καλλιτέχνες που έπαιξαν το είδος αυτό ήταν πολύ άμειροί και άδικαιολογημένοι από είδος. Τώρα, αν όνοματι του ρετρό, εναγωνίως ποια, αλλά με έξαιρετικά λίγα έρόδια για να αναπεστήσουμε με έπαιχ ή να προσεγγίσουμε να συμφωνήσουμε μιά έποχή άποτέλει λάθος άντιμείπιση του προλήματος (δεν υπάρχει για το έλληνικό θέατρο) ο τρόπος που έργάζεται το «Αιθερώπλοιο», που δεν μπορεί να το άρνηθεί κανείς ότι περρίζει. Εκείνο που θα μπορούσε να κάνει άδ ήταν να έπιδώσει, ανανεώνοντας το έμψυχο ήλικό του, να άρει μιά καλή παράσταση κομμένα ντελ άρτε, πάνω σ' ένα συγκεκριμένο έργο, που θα άποτελει και την βάση για την όλη ά δημιουργική δουλειά. Τώρα οι νέες και οι νέοι του «Αιθερώπλοιο» αθεροβατούν επικινδύνα και (για τα κοινά) έπιχίμα.

Δεν έγραψα αν χρειάζεται να υποδείξει κανείς σε μερικά από τα παιδιά του «Αιθερώπλοιο», κυρίως στα άγόρια, να άναζητήσουν, έγκαιρος, άλλον επαγγελματικό προσανατολισμό. Θα λέγαμε αντίθετα πως έλλιψει για κάποια ά δημιουργική δουλειά, στο μέλλον, ίσως να έχουν ή Μαρία Μπακοδήμου, ή Τίνα Στεφανοπούλου και, λιγότερο ο Βασίλης Σπυριδούλας. Άκόμη θα λέγαμε πως το σκηνικό και τα κοστούμια της Ροζάληας Μαρίν, ή άδισαλαία χορών και κίνηση της Εύας Παπαγεωργίου και ή μουσική έπιμέλεια του Γιώργου Σφιρίδη είχαν κάτι θετικό. Και, φυσικά, οι μουσικοί έκαναν ότι μπορούσαν ή, τουλάχιστον, ήταν οι μόνοι που δεν προέβλεσαν άμνηδία.

Υποψαφίστηκε ότι οι ά οργανωμένες, οι άρμόδιες, οι ά μέλη της έπιτροπής των «Γιορτών Ανοικτού Θεάτρου», άκόμη και κάποια στελέχη των συγκροτημάτων που μετέχουν ή ά καταστούν κάποιες άδελφές μουσικές

Επιδόσεις, βίαιες, ποιος σκεπάζει αυτά τα λεπτά ή πόσα θύλαρα θα μπορούσαν ν' αγοράσουν για τις βιβλιοθήκες; Βεβαίως, το πλοίο-καρναβάλις απο-τελεί ακανάφορο και κομμάτι ύψωσης, αλλά οι δημιοργοί του ανέγερσαν υπάρχουσες και δοκιμασμένες με-θοδεύσεις, όπου η κομμητιή ταυτο-τητα παίζει τον βαρύνοντα ρόλο. Επομένως: καλύτερα να μη μιλού-ναι σκινίσι στο σπίτι του κρεμα-σμένου.

ΑΜΑ έβλεπες την Ασμίνη, καταλάβαινες το πώς θα ήταν οι αλάνθινες αρχόντισσες κι άς την έδερνε ή φτώχεια από γενεές. Καθότανε με τον Τάσο Τασού-λη, τον έγγονό της, σ' ένα χαμώγι, πάνω στα Σούρμενα, και κάθε πλούσιο σπίτι στο Ελληνικό γύρευε να την έχει παραδοσλεύτρα του. Μπορεί να πρόσταζαν οι κυράδες τρεις και τέσσερις υπηρέτριες, ωστόσο άνεβαιναν τους καικοτράχλους δρόμους ως τη «θλα» της που έλεγε, να την καταφέρουνε ναρθεί μια τουλάχιστον φορά τή δομά-δα να «βάλει τα πράματα στη θέση τους».

Στην πλύση στο σίδερο δεν είχε ταίρι της. Κι όσο για καθαριότη-τα... Όταν έπαιρνε το σφουγγαρόπανο στα χέρια, τρέμαν παρκέτα, τζάμια και παρθέυρα.

«Πόσο χρονών είσαι, Ασμίνη;»
«Εβδομήντα καί... Μά μην τ' αναλέμε».
Δέν θάλεγα ούτε πενήντα».
«Βέβαια, καί εσύ θάλεγες!» άπατούσε με τη χοντρή φωνή της και τρέμαν οι πόρτες καθώς της έβαζε μέσα στα σκέλια της γιά να τις τριφεί. Εμείς οι Ταταουλιάνες έτσι είμαστε. Δέν μός στρέγουν το γερατειά, κοπέλα μου».

Τό κορίτς της, άμα τό στύλωνε γιά νά τό ξεκουράσει είχε αντίκρισμα λεοδεντιά, τό μάτια της, μεγάλη, όλοζώντανε σέ κοιτάζανε μέ μιά ρομαντική έκφραση καί μόνο στό στόμα, στό χέλια καί στό δάντια της, μπορούσε νά δεις τή μεγάλη της ηλικία. Τό ίδιο καταλάβαινες τό πολλά τό χρόνια κι από τό ρούχο της, μιά ρόμπα που κάποτε θάτανε μαυρή καί που τώρα από τό πλύνε - πλύνε είχε καταντήσει, γκριζή, μέ κατί δαπνοφες πελαρώσιμες λεκέδες σά μπαλώ-ματα πλώσ στη ράχη καί στό στήθος. Μ' αυτή τή ρόμπα όλοι οι σύγχρονοι τή θυμούναν νά πηγαίνεόχρεται καθημερινές καί Κυρια-κές, χειμώνα καλοκαίρι, καί μέ τό πάντα παπούστια της, κατί άσπρα άντρικά που από κάπου δά της τάχανε χαρίσει καί πάντα τάβλεπες φρεσκοβωμένα στό πόδια της νά συμπληρώνουνε τήν άγαπητή κι άληρομνήτη τυραννισμένη της έμφανιση.

«Όρα καλή, κυρά Ασμίνη!»
«Καλημερούδια σου, παιδί μου», άποκρινόταν γρήγορα καί τραβούσε τό δρόμο της στό Δημόκω του γιατρού, ή στόν καπετανίω, ή στόν στρατηγού, ή στόν δασκόλω νά δει τί κάνουν τ' άνεπρόκοπα «βουλιικά της σήμερον» καί νά θάλει τάξη καί καθαριό-τητα.

Ητανε από τό Τατούλα της Πόλης, άπ' όπου είχε έρθει πρόσφυ-γας πρίν χρόνια, μέ τήν κόρη της. Τόν άντρα της, τόν περιφρόν Τάσο πούτανε φόδος καί τρώμος του κάθε Τούρκου, στόν άλλο πόλεμο, τόν σκοτώσαν οι «Γαμπέδες» στό 18 ήλο πρίν από τήν άνωγκη, σέ μιά συμπλοκή πούγινε στό Καρλίκι. Τό γαμπρό της τόν Περικλή, που κι αυτός δέ χωράτεσε κ' ήτανε τό δέξι χέρι του πεθερού στό περί μάχη καί πατρίδα, τόν είχαν πάρει οι Τούρκοι, τόν άνακαλύψανε καί τόν πιάσανε πάνω στό θαπτόρι ίσα ίσα που τούς φευγάτζε γιά τήν Ελλάδα. Αγνώστο που τόν πήγαν καί τί έγινε. Έτσι έφτασε ή Ασμίνη, μέ τήν κόρη της σ' ένδιαφέρουσα, σέ κατί παράγκες στήν Καισα-ριανή.

«Έίχα γνωρίσει, θέβαια, δύσκολες μέρες στή ζωή μου, ωστόσο άπότου ήρθον στήν πατρίδα ή φτώχεια, κ' ή πείνα, κ' οι άτιμιές ήταν άλλο πράμα νά τό λες κι άλλο νά τό βλέπεις. Άς είναι! Μεγάλο κακό κι άπιστευτο. Άς είναι! Στόν τέταρτο μήνα που φτάσαμε, Άευτερώθηκε ή κόρη μου. Μά τί άγόρι ήταν εκείνο; Βαρρής πώς τό θάσανα κ' οι στέρνες άντί νά τό σκοτώσουνε, τό θρέψανε καί τ' άντρεώσανε μέσα στό σπύλαχνα της! Έτσι τό φέρνει ή τύχη στόν κόσμο τούτον τό έπί... Ένα άγόρι που τριάν ό γιαιρόι τό μάτια τους. Μά τί νά σάς τό λέω, τόν έρεπε τόν Τάσο μου, αδελφίτσος ό παππούς του, από σθελάτσα, από προκοπή, κι από δύναμη, που 'σίερω δηλαδή νά πιάσει στό χέρι του, μολούθι τό κάνει καί τό λυγίζει».

«Κ' ή μητέρα του;» ρωτούσαν οι καινούργιες κυράδες του Ελληνικού.

«Αυτή συχωρέθηκε. Μόλις που ό Τάσος άρχισε νά περπατάει καί νά θάζει μπρός τό λούγιο καί, πώς σέ λένε μαυρό μου» τόν ρωτούσανε. «Τάσο Τασούλη!» άποκρινόταν τ' άτιμο... καί άμα κουβα-ληθίκαμε έδω στό Σούρμενα κ' έφτιασαν τή «θλα» μου, ή κόρη μάς έβησε χρώνους». «Εσύ, μάνα!» μου είπε. Τί νά μου πεί περισσάτερ; Τά λόγια είναι φτώχεια. Εγώ μόνο, καί κύρης, καί παππούς, καί γιανιά, όλα έγώ».

«Γιά τόν Τάσο Τασούλη...»
«Ναί τό άτιμο!»

Τώρα τήν Κυριακή, τήν παίρνει από τό μπράτσο καί τήν κουβα-λάει ως κάτω στήν παραλία του Ελληνικού, που κάνει μπάνια ό κόσμος, τήν καθίζει σ' ένα τραπέζι, της παραγγέλνει τό ρούζι της καί καί μεζέδες. Πιτάει ύστερα τό ρούζα του ό Τάσος Τασούλης καί μέ τό μπανικό που τό σερβίει από μέσα, τρέχει μέ τήν παρέα του, μέ

μερμα τή «Παναγία» καί από τήν άλλη τήν «Ηλέκτρα» καί τόν «Συρα-νό». Η έπιτυχία του θάσος είναι μεγάλη καί ή Μαρίκα δέν διατάζει νά κοιταθεί μιά μέρα τήν πλατεία μ' ένα κουτί καί νά κάνει έρνο νά τούς πρόσφυγες.

Τήν ίδια χρονιά, μετά τόν Απρίλιο αλλά καί τόν Οκτώβριο έδωσαν πα-ραστάσεις στήν Θεσσαλονίκη μουσι-κό θάσοι όπως τόν Παπαϊωάννου, τόν Κυριακή - Κολυβά καί τού Πλέσσα.

γγραφείς που παρουσίαζαν έργα τους.

Από τό πιό γνωστό τότε άνώματα της θεατρικής Θεσσαλονίκης ήταν ή Ελένη Απέργη, που δέν κατογόνου από τήν πόλη του Αγίου Δημητρίου, αλλά τελικά έγκαταστάθηκε καί δού-λεψε σ' αυτήν, πέθανε μόλις δέ, τόν Η. Ελένη Απέργη. Ισπάν, μέ τόν θάσο της που άπετελείτο από τούς Ελ. Κουμαριώτου, Μ. Απέργη, Νικο-λάου, Βλάχο, ζεύγος Χριστοφή,

λιο του 1914 στό θέατρο «Νέα Σκηνή».

Τόν έπόμενο μήνα ό θάσος πα-ρουσίασε τήν έπιθεώρηση του Μι-Κορμιντανονίνου «Ο καβέρτης της Θεσσαλονίκης» μέ 28 άρτια τραγούδια τονισμένα από τόν Ι. Ράλλη. Τό έργο σημειώνει έπιτυχία καί οι παρυστασίες του έπαυλαυθάνο-νται τό φθινόπωρο στό χειμερινό «Όβελον».

Ο θάσος της Ελένης Απέργη, με-

ασηνα, που, κατ' ή συνήθεια της εποχής, παρουσίαζαν καί μουσικές κωμωδίες, αλλά καί δράματα, σάν τόν «Βυθό» τού Γκόρκυ.

Μετά τό 1915 ή Θεσσαλονίκη γνώ-ρισε άρκετές περιπέτειες, πολιτικές, καί άργότερα τήν φοβερή πυρκαγιά που, άνάμεσα στό άλλά, κατέφαγε καί μερικά κτίρια θεάτρων. Η ιστορία της θεατρικής κίνησης της πόλης, μετά τό 1918, άά μπορούσε νά απο-τελέσει θέμα ενός άλλου δημοσιεύ-ματος.

ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΔΗΛΤΙΜΑ

Ο Τάσος Τασουλης

ΤΟΥ ΘΡΑΣΟΥ ΚΑΣΤΑΝΑΚΗ

τά καλύτερα παιδιά καί πέφτουνε στή θάλασσα. Περνάει ή ώρα, κι ό νούς της θουάτι στό παλιό, στό χρεϊνά καί στό σημερινά της. Μπρός στό όλοζώντανε ρομαντικά της μάτια προβάλλει βολή ή εικόνα τ' Αϊ Δημήτρη, στό Τατούλα της, ό δεσποτής που έβγαυε στόν αυλόγυρο τό δελινό άνάμεσα από τό κυπαρίσσι καί καμιά φορά τήν άντάμωνε, τού φιλούσε τό χέρι εκείνη, κι ό άγιος άνθρώπος της έλεγε: «Νά προσέχει ό Τάσος, κάνει μεγάλες πράξεις, αλλά νά προσέχει, τό έθνος χρειάζεται νά έχει πορόμιο λαμπρά τέκνα...». Μά ό Τάσος δέν άκουε. «Σέ χρειάζεται τό έθνος, μου είπε ό δεσποτής...». «Αν πρόσεξα, δέν θά μέ χρειάζεταν!» θαδούριζε εκείνος καί θύμωνε. Μό τί γλύκα που τήν είχε ό θυμός τού! Οπτόστο, μιάν αυγινή τόν θρήκαν σκοτωμένο κάτω στό Κυρλίκι, τέσσερις μαχαίριες. Τά χρόνια περάσανε. Τώρα ό Τάσος Τασούλης, ό έγγονός, που δέν τόν γνώρισε τόν παππούλι, πηγαίνει ωστόσο στ' άχνάρια του, γίνεται ό ίδιος καί χειρότερος. Μόνο που αυτός μαθαίνει καί γράμματα, που ό παππούλης δέν ήθελε ούτε νά τό δει, ούτε νά τ' άκούσει. Άμα θγαίνει από τό θάλασσα μέ τούς συντροφούς του, άκούει ή Ασμίνη τό σούσουρο: «ά Τάσος Τασούλης πήγε ως τόν Άγιο Κοσμά... Άνθρώπος είναι; Δελφίνι είναι;». Η Ασμίνη κάνει πώς δέν άκούει. Κάνει πώς δέν τόν θάλει, αλλά μόλις χυρίσει εκείνος τή ράχη του νά ντυθεί, κοιτάζει άόρτητα τό δυνατό κορμί του, έκείνο τό μπράτσο του, τόν άγριο λαϊμό του, όλη εκείνη τή οάρκα που τήν έβριψε καί τή μεγάλωσε, μέ τό μεροδούλι της στό Ένα σπία, ή καρδιά της έσχελά άπά κρυφτές χάρες από τήν περνημένη της καί τή έλλιπιδε της καί θέλει καί νά πει, μιά τό μάτια της θουρκώνουνε κι ούτε από μέσα της μπορεί νά μιλήσει. «Πάμε, μανούλι!» ρωτά ό Τάσος. Η γιανιά σπώνκεται καί τραβάει πρώτ'ι τόν άνήφορο, μάζι καί τήν άρπάζει εκείνος καί τήν κρατά κοντά του, νά πηγαίνουσε μαζί καί νά τήν πειράξει. «Μή μέ πλατειάζεις!» τού λέει καί τού χαμονέλλει όπως χαμονελούν τό πιό άροστοά κορίτσια της γής. Κι άμα φτάσουν σπiti καί στήρει τή φουσύλη της γιά τό μεσημεριανά, τόν δέν άκουει που της κόβει έξω στήν αύλή τό έζλα, σταυροκομείται ή Ασμίνη. «Σέ δοξάω, Θεέ μου, Κύριέ μου...» καί φέρνει τό μάτια της μ' εύλόδια στή γλυκειά έρμια του δρόμου, στό χαμηλά σπiτια της γειτονιάς, τ' άνεβάδζει τά μάτια της καί τά στυλώνει στίς πλάγιες τού Υμητού: «σε δοξάω, Κύριέ μου».

Όταν έγινε ό Αλθανικός έτρεξε, ό Τάσος Τασούλης νά φύγει έθελοντής: «Δέν παίρνωμε έθελοντές, τού είπανε. Περιμένε. Σ' ένα δυό χρόνια θά καλέσουνε τήν ηλικία σου. Μπορεί καί χωρίτερα». Τά έρομολογήθηκε στή γιανιά του. «Τί νά γίνει; τού είπε κι αυτή, περιμένε». «Και στό μεταξύ», ρώτησε ό Τάσος Τασούλης, μέ τή φωνή του θυμωμένη, μέ τά μάτια του όλο φλάγα κι άστράπη. «Στό μεταξύ, κάνει τό κατό δύναμη!».

..

ΣΤΟ ΜΕΤΑΞΥ ήρθαν ένα σωρό Εγγλέζοι στρατιώτες καί στρατοπεδέψανε από τό Τρίκορφα καί τ' άερο-δρόμο του Χασανίου ως κάτω στό πευκάκια της Γλυφάδας. Κάτι ήσυχα παιδιά ως εκεί πάνω, γλυκομιλητα, που ό Τασούλης έγινε άχώριστός τους κι ή Ασμίνη, μόλις τελείωνε τή δουλειές της, τραβούσε ένα γύρο άνάμεσα στίς σιηνές τους νά τούς κάνει έτσι σά νά λέμε μιάν

έπιθεώρηση. Ο καλύτερος της παρέας τού Τασούλη ήταν ένας Σκωτσέζος, κάπου εικοσιδυό χρονών, θερικό άντρας καί μέ κατί μάτια σά ντροπαλής κορασίδως. Αυτόνε Εσχωρίσε ή Ασμίνη. Τής έδωσε ένα πακέτο τσιγά, καί κορσέρβες.

«Εί όχι δά παιδάκι μου, νά μή σου τό στερήσω, έσεις είστε σήμερα έδώ, αύριο παρέρπε, στρατιώτες άνθρωποι, μπορεί νά σου χρειαστούνει!» Εκείνος τήν άκουε, κουνούσε τό κεφάλι του κ' έπέμνε. Τής θάβαλε μέσα στήν ποδιά της. Τά πήρε ή Ασμίνη καί τήν άλλη μέρα, καί τήν παράλλη, ό,τι αύγό έβρισκε στό κοτέτσι της ίσα στό φίλο. «Αυγά της ήμερας, Τζόνι μου. Δέν έχετε. Δηλαδή κ' έσεις θάχτες στόν τόπο σας, μιά τώρα έδώ είναι έρνετιεί νά σάς, στρατιώτες άνθρωποι...» Ο στρατιώτης έκανε ν' άρνηθεί, ή Ασμίνη άγρίεψε, τού είπε ένα σωρό θυμωμένες κουβέντες που τού τις έέξηγισε ό έγγονός - γιάτί αυτός είχε πάει δυό χρόνια στό κολλέγιο καί τά κατέφερνε μέ τούς συμμάχους. «Πές τού πώς τό θηλυκά τού Μπερκή μου, γεννούν έν τάδε. Μάρτης μήνας είναι, καί νά μή στενωχωριέται!» Ο Μπερκής ήταν ό κοκόρας της καί τό θηλυκά τού ό δυό παρδαλές κοτούλες, οι μοναχίτσες πούχε στό κοτέτσι της. «Πές τού, πώς άν όλα πάνε καλά, τό θηλυκά τού Μπερκή, γά νίνουν τέσσερα, πές τού νά καταλάβει!» Η φίλια του περισσέψε. Κατά τό «Τάσος Τασούλης», τόν είχε θγάλει καί τόν Εγγλέζο Τζόνι Τζονάκι, σά νάταν αυτό τ' όνομα καί τό παρόνόμα του κ' έτσι τόν έκανε γνωστό στήν περιοχή. Πολλές φορές τό θρόδυ που γυρνούσε από τή δουλειά της, έβρισκε τό στρατιώτη που καθάρει, έσιαιε, κάρφωνε στό κοτέτσι μέ τόν Μπερκή καταπόδι του, όπου ά Μπερκής τόν είχε μάθει καί πηγαινε καί τοιμολογούσε τίς άρδύλες του. «Άκουσε, Τζονάκι, τούλεγε ή Ασμίνη, δέν θέλω νά μου δαλλάξεις τό χούγιο τού Μπερκή... Άσε τή σκεπή τού ήουχ, θέλει άερά τό ζωο!». Κάτι της άποκριγόταν εκείνος νά της έξηγήσει. «Αυτό που σου λέω!» μουρ-μούριζε ή Ασμίνη καί πηγαινε νά τραβήξει νερό από τό πηγάδι της.

Ός που έσπρινάκι, ένα πρωινό που κατέβαινε νά πάει νά θάλει πλιάσι στόν δασκόλω, άκούστηκαν οι σιρινές νά χαλούν τόν κόσμο. «Τί τρέχει πάλι; Δουλειά δέν έχουν...» μουρμούρισε ή γριά, μά ως που νά φτάσει στήν ταβέρνα του Βιτάλη, της είπαν τρομαγμένα περαστικοί πώς οι Γερμανοί, λέει μά κηρύξανε τόν πόλεμο καί μάς χτυπούσανε τό σύνδρο. «Εί θά τούς χτυπήσουμε κι έμεις! όπως τήν έποθε ό Μουσουλίνης θά τό πάθουνε κι αύτοί. Τά ίδιο καί χειρό-τερα...».

Μέ τις μέρες που άποκαλύφθηκαν, μέ τήν καταστροφή που άπλωνε παντού, δέν έδειξε καμιά τρομάρα ή Ασμίνη. Μόνο τά χέλια της είχανε στενέψει περισσότερο, μόνο ατά μάτια της είχε γίνει μιά άγριάδα, παράδειση καί σκληρή.

Μ' αυτή τήν άγριάδα άντίκρισε τούς Γερμανούς που ήρθον μιά νύχτα σπiti της, μεσάνυχτα νά πιάσουν τό Τζόνι Τζονάκη καί τόν έγγονό της. «Ο έγγονός σου έχει μαζί του ένα Εγγλέζο!» της είπε ό διερχόμενος, ένας δικός μας, παλιότμορο, ό Ζούκουας που λέγαμε. «Αος μας νά περάσουνε μέ γιανι έμμορ!» φώνασε ό Ζούκουας κ' οι τρεις Γερμανοδότες σηκώσανε τ' αύτόματα. Η Ασμίνη άγρίεψε περισσότερο, άρπάξε τόν ένα Γερμανό από τό λαϊμό: «Μωρέ, πές τους έτσι μέ τ' άρματα μιλάνε στίς γιανιές τους γιάτί Μωρέ, άς μέ χτυπήσουνε!» Κάτι μετρώσανε ό Ζούκουας, οι Γερμανοί άρχισανε νά γαυγίζουνε συναμαεζύ τους, καί πάλι είπε ή Ασμίνη, πάλι ό

«Εί ήρταν άπό τήν άσπρη... όσρη καί παύσα ύστερα τήν ασπρη... τών που μετέχουν, θά κατανοούν πόσα λάθη γίνονται σό... φρεσιθά αύτό της προχειρότητας καί τού έρασιεπνευσμού. Κάποτε θά πρέπει νά θεθούν φραγμοί, οι έπιλόγες νά γίνονται αύστηρότερα καί νά μήν άδηγείται τό κοινό στή διαμόρφωση έσοφισμένων κριτηρίων. Γιατί δέν είναι δυνατόν, δέν είναι εύσυνια, νά έσο παραστάσεις τών «Ικετισμών» στό θέατρο Δάσους νά κόβουν περίπου 1.000 είσιπρία καί οι έρασιεπνευσμοί τών «Γιορτών Ανωικτού Θεά-τρου» νά έχουν μεγαλότερη είσιπριακή κίνηση. Υπάρχει καί άρρωστο σ' όλη αυτή τήν ιστορία, καί που, πηραιμέναν τών ύναλγώνων, θυμίζει ρομαιοκό Ιππόδρομο καί πωσοφορικό άμίκ. Άς τό σκεπτόν καλό όλα αύτά οι παυκλώνυμοι άρρωτιστές πού, όλογορα, προσφέρουν πάλι κακή ύπηρεσία στήν πολιτιστική προσπάθεια, τήν τόσο άκριβοπληρωμένη καί τόσο παρεξηγημέη.

ΝΙΚΟΣ ΜΠΑΚΟΛΑΣ

Ζούκουας μετέφρασε, πέρασε ή ώρα, κι άμα στό τέλος μήκανε μέσα οι έχτροί νά κάνουνε έρευνα, ούτε Τζονάκη θρήκανε ούτε Τασούλη. Πέρασαν οι μέρες πέρασαν οι δεομάδες κ' οι μήνες. Παραμονές Χριστούγεννα τής ήρθε ένα μνημια από τόν έγγονό της πώς είχε πάρει τό δουνά καί πώς φευγάτιζε, λέει, τό Τζόνι στήν πατρίδα του.

Τάκουσε ή Ασμίνη κι ούτε είπε μιά κουβέντα, γιάτί τώρα είχε στό καλίδι της, τέσσερις έχτρούς, που μένανε στό μπροστινό, τό κύριο δωμάτιό της κι αυτή πλάγιαζε στό μαγειρίο. Δέν μπορούσε νάπει πώς ήταν και οι άνθρωποι. Τής φερνότανε ευγενικά, δίνανε καί μουχλιασμένα ψωμιά στόν Μπερκή καί στό θηλυκά του, φρόντι-ζαν, πλέναν τήν κόμηρά τους, ό ένας τους είχε μιά φουσαρμάνικα, κ' έπαίξε, της μιλούσανε, μά ή Ασμίνη καμιά άκρίαση. Ούτε νά τούς κοιτάζει έστρεψε. Ήξερε τί άτιμιές που κάνουν στό γύρω χωριά, τίς κλεψίες τους, τό πώς είχε όρφανέψει έξαίτιας τους άπ' άκρη σ' άκρη ή Ελλάδα. «Ο καθένας τους χωρίστά, έλεγε ή Ασμίνη, μπορεί νάνα άνθρώπος σάν κ' έμός. Μά όλοι τους μαζί είναι γουρούνι αμόδρομα, όπως δέν έγίνανε ποτές τό γουρούνι. Εί κ' έμεις πάμε νά τούς έολοθρέψουμε όλους μαζεμένους, όχι έναν ένανε χωρίστά. Εν τάδε είμαστε!...».

Κατόπιν της ήρθε δεύτερο μνημια από τόν Τάσο Τασούλη, πώς είχε κι άλλα παλαικάρια μαζί του καί πώς θρικόκινούσαν όλοι μαζί εκεί δίπλα, άνάμεσα Κορμιά καί Φιλέδες. Κατόπιν έγινε ένα σαμποτί στο δεροδρόμιο όπου δυό δεροπλάνα μόλις που πετάξανε τοιαύτη-καν καί πέσανε στόν Αϊ Γιάννη. Κατόπι, μιά νύχτα άρπάξε φωτιά τό ύπαστεγο στό Καλαμάκι. Κατόπι καί τετρακινήπτρια στόν Άγιο Κοσμά, κανόνες καί σάτχι. Κι ένα δεύτερο ύπαστεγο, τέλειο πρσία που τόχαν στήρει καί σπουδαίο μηχανικό από τή Φραγκοπούρη. Πάει κι αύτό. Η Ασμίνη τάκουε, τάβλεπε. «Εδώ Τάσος Τασούλης μου μυριέται!», έλεγε μέσα της. Κι όταν της είπε ή παρική τού στρατηγού πώς θρήκαν σκοτωμένα τό Ζούκουα στό Παλαιό Φάληρο, έξω από τό Ενενοδούχο τού «Γιαρούμπ», ή Ασμίνη βεθαώθηκε πώς ό έγγονός της είχε τό δαχτυλάκι σ' αύτά όλα τά έργατα. Για τούτο καθόλου δέν έφανίστηκε όμα της κουδαλήθηκαν από τήν άστυνο-μία καί τήν είσιποήσανε πώς τό είχαν πιάσει τό ποιδί καί τόν κρατούσανε στίς στρατιωτικές φυλακές της Βουλγαριμένης. «Τόν έχουν γιά τουφεκί...» της είπανε. Τήν Πέμπτη πήγε καί τόν είδε. Τόν είχαν πλώ από τό σούρματα. Δέν τόν γνώρισε στή άρχή έαίτιας τό γένεια του... «Μανούλι, είσαι τρέλλα!» - «Ατιμο παιδί, δέ φοβήθηκες δέ σοφρωνίστηκες...» - «Δέ φοβήθηκα...» της άποκρίθηκε.

..

Η ΑΣΗΜΙΝΑ κατάλαβε πώς τό κακό πιά θά γινόταν. Πήρε τό Μπερκή καί τό θηλυκά του, τό πήγε στήν παρική τού στρατηγού: «Κρατήστε τή έδωπέρα ως που νά δούμε...» Δέκα δώδεκα μέρες ύστερα της φέραν από τήν άστυνομία τό ρούζα τού παιδιού, τήν ταυτότητά της. «Προχτές τόν τουφεκίσανε, μέ δεκάξι άλλους... Θά τό γράψει κ' ή εφημερίδα αύριο...».

Πρώτ'ι φορά στή ζωή της άγόρασε εφημερίδα ή Ασμίνη καί τό διάβαζε.

Ανέθηκε στήν καλύβα της καί περιέμενε. Η νύχτα ήταν θαθεία. Ο Γερμανός έπααίε τή φουσαρμάνικα κ' οι άλλοι τρεις τραγουδούσαν νυσταγμένοι. Η Ασμίνη περιέμενε. Εγινε σιωπή. Περιέμενε... Κοιμήθηκε. Περιέμενε... Υστερα πήγε άπ' έδώ, έβαλε τήν ιδεοδάρια στό παρθέυρα, κλειδώσε, ήρθε μέσα, κλειδώσε καί τήν πόρτα τους, ύστερα πήρε τό γαλάνι μέ τή μπενζίνα που της είχε φέρει ό Τζόνις Τζονάκης στόν πρώτο καιρό της γνωριμίας τους, τήν έχυσε σιγά σιγά, τήν είδε που γλιστρούσε κάτω από τήν πόρτα τους, περιέμενε ως που ν' άβείσαι όλόκληρο τό γαλάνι. Εβαλε φωτιά, βγήκε έδω, κάθισε στό πηγάδι κ' έμνε ως που ήρθανε καί τήν πιάσαν.

Στό στρατοδίκαιο που τήν δικάζανε τή ρώτησαν αν αύτή έβαλε τή φωτιά κ' έκαψε τούς τέσσερις στρατιώτες.

«Τό έγγόνι μου έπράξε τό κατό δύναμη. Κάτι έπρεπε νά κάνω κ' ελόγους μου. Μέ σταυρώσανε χέρια νά κάθουμε;»

«Έχεις νά ζητήσεις καμιά χάρη;»

«Ναί, νά τή γράψουνε τού Τζόνι Τζονάκη, γιάτί αύτοί έέφρωνε έξένε γλώσσες. Εγώ δέν τά κατέχω».

«Έχεις τίποτε άλλο νά πεις;»

«Τίποτι!»

Ο ένας Γερμανός πετάχτηκε όρθιος, μιλούσε δυνατό καί τήν κοιτάζε περιεργά.

«Κάτι που νά έλαφρώσει τή θέση σου;» ρώτησε ό διερχόμενος. «Τίποτι!» έναείριπε.

Σφράγισαν τή χελη της. Στά μεγάλα, στό όλοζώντανε ρομαντικά της μάτια, κατέθηκε ό ίσκιος, ή καρτερία κ' ή άσκήκη συντροφιά τού θανάτου.